

Inhoud

Financieringsproblemen voor succesvol florameetnet

Decentralisatie leidt tot extra monitoring

NEM-meetdoel: Rode Lijststatus van typische soorten

Met trefkansmodellen meer kans op goede trends

Verspreiding plantensoorten: het nieuwe strepen

Meetnet beek- en poldervissen van start, tel mee!

Nieuwe opzet kwaliteits-rapportage NEM

Evaluatieonderzoek Natuurstatistieken CBS

Financieringsproblemen voor succesvol florameetnet

Het succesvolle Landelijk Meetnet Flora - Milieu en Natuur (LMF) wordt bedreigd door overheids-bezuinigingen. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), dat het LMF samen met de provincies financiert, moet de komende drie jaar met 25% krimpen. Omdat monitoren geen kerntaak van het PBL is, wil PBL in de toekomst het LMF afstoten.

Dat houdt niet in dat het LMF niet meer van belang is. Integendeel, het florameetnet geeft belangrijke resultaten en wordt al voor veel meer monitoringstaken ingezet dan oorspronkelijk gedacht.

Een regel is dat wie verantwoordelijk is voor een beleidsterrein, ook het monitoren van de voortgang

van dat beleid betaalt. Het lijkt dan ook logisch dat partijen die verantwoordelijk zijn voor het natuurbeleid gaan bijdragen aan de kosten van dit meetnet. PBL is in gesprek met deze partijen en hoopt van harte dat deze zullen leiden tot het voortzetten van het enige statistisch verantwoorde landelijke meetnet voor de floratrends.

Goed beeld van veranderingen in milieukwaliteit

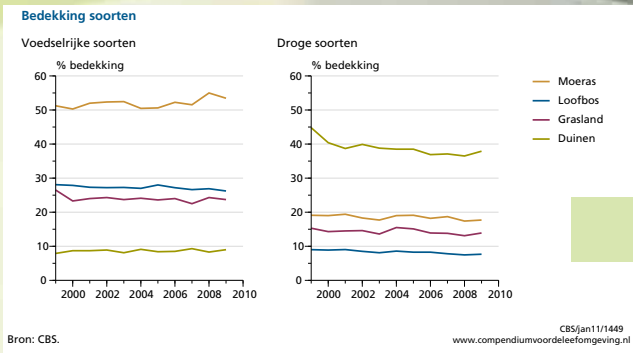
Het LMF omvat ongeveer 10.000 vaste meetpunten (permanente kwadraten, PQ's) waar eens per vier jaar de vegetatie wordt opgenomen. Het meetnet is primair opgezet om veranderingen in milieukwaliteit op landelijke schaal in de vegetatie te kunnen opsporen. De effecten van verzuring, verdroging, nutriëntenrijkdom en temperatuurverandering blijken inderdaad goed te bepalen. In sommige natuurtypen vinden we nu lichte afnamen van vooral verzuring. Voor verdroging en vermessing zien we hier en daar verbetering, maar soms ook verslechtering. Het meetnet blijkt dus in staat het gevoerde natuur- en milieubeleid op zijn effectiviteit te beoordelen. Diverse indicatoren hierover zijn op het Compendium van de Leefomgeving te vinden. Het meetnet is zo ontworpen dat niet alleen landelijke maar ook provinciale trends kunnen worden bepaald.



LMF-opnamelocatie in Utrecht

Meer toepassingsmogelijkheden dan verwacht

Door de gedegen statistische opzet, het grote aantal meetpunten en de historie van 12 jaar kan veel meer informatie uit het LMF gehaald worden dan verwacht. Voor het PBL zelf is het LMF de belangrijkste databron voor floratrends, die gebruikt worden om veranderingen in de natuurkwaliteit te berekenen. Projecten als de Balans voor de Leefomgeving en Groot project EHS hebben intensief gebruik gemaakt van het LMF. En dankzij programmatuur die het CBS ontwikkeld heeft, kunnen ook andere trends, zoals dichtgroei en verstruiking van natuurgebieden bepaald worden. Hoewel het meetnet niet is opgezet om trends van individuele soorten te bepalen, blijkt het meetnet gevoelig genoeg om voor meer dan 300 afzonderlijke planten-



soorten statistisch betrouwbare trends te genereren. Met een geavanceerde techniek kunnen zelfs trends van zeldzame soorten, die een lage trefkans hebben, worden bijgeschat. Deze techniek wordt momenteel met hulp van Alterra getest en lijkt goede perspectieven te bieden.

Diverse beleidsdoelen te volgen

Het LMF blijkt voor diverse beleidsdoelen een geschikt monitoringsinstrument te zijn.

1 Antiverdrogingsbeleid.

De verdrogingstoestand wordt vaak met berekeningen op basis van peilbuisgegevens vastgesteld. Door dit te combineren met het beeld dat vochtgevoelige planten geven ontstaat een robuuster beeld.

2 Ammoniakbeleid.

Met milieu-indicatiegetallen per steekproeflocatie kan de verandering in zuurgraad en eutrofiering worden gegeven. Die analyses kunnen ook per regio uitgevoerd om effecten van (generiek en regionaal) ammoniakbeleid te evalueren. Voor het programma PAS (Programatische Aanpak Stikstof) kan de vegetatietoestand belangrijke informatie geven.

3 Beleid Genetisch Gemodificeerde Organismen (GGO's)

Gegevens uit het LMF worden gebruikt om na te gaan of in de nabijheid van velden waarop GGO's worden verbouwd, veranderingen in de flora optreden.

4 Exotenbeleid. Met LMF-gegevens kan de aantalsontwikkeling van exotische planten worden gevolgd.

Bijdrage aan internationale rapportages

Voor de kwaliteit van natuurtypen gelden de internationale rapportageverplichtingen. Deze zijn voor Natura 2000 al concreet uitgewerkt. Deze vragen om monitoring van de achteruitgang en herstel van eco-

Eén van de vele indicatoren op basis van LMF gegevens.

systemen en in het bijzonder van de N2000-doelen. De EU werkt ook aan nieuw beleid in het

kader van de Conventie voor Biodiversiteit (CBD). Daarbij gaat het niet alleen om de doelen per N2000-gebied maar ook om de instandhouding van biodiversiteit in alle bossen en landbouwgebieden. De informatie uit het LMF kan daarbij zeker gebruikt worden.

LMF en monitoring subsidiestelsel voor natuurbeheer (SNL)

Voor het nieuwe subsidiestelsel voor natuurbeheer (SNL) is een eigen monitoringsystematiek in ontwikkeling. Deze wordt voor wat betreft de planten gebaseerd op soortkarteringen en/of vlakdekkende vegetatiekarteringen, eens per 6 of 12 jaar. Dat heeft als voordeel dat een gedetailleerd ruimtelijk beeld ontstaat. De keerzijde is, dat veranderingen in de tijd minder goed te volgen zijn. Het LMF kan die leemte prima aanvullen, zeker als de ligging van de LMF-plots nog beter wordt afgestemd op de SNL-systematiek. Verder kan het LMF belangrijke aanvullende informatie over de milieukwaliteit in de SNL gebieden leveren,

Conclusie

Het LMF vervult momenteel diverse monitoringrollen en kan ook voor nieuwe behoeften ingezet worden. Wellicht kan de SNL-monitoring op termijn een deel van die rollen overnemen, echter een integratie van beide systemen met behoud van beide sterktes lijkt meer voor de hand te liggen. Maar het devies: 'geen oude schoenen weggooien voordat je nieuwe hebt' zou ook in dit geval mogen gelden.

Onno Knol

Decentralisatie leidt tot extra monitoring

Heeft de decentralisatie van het natuurbeleid gevolgen voor de monitoring van de natuur en wat betekent dat voor het NEM? We vragen dat aan Wilmar Remmelts, secretaris van het NEM en werkzaam bij het ministerie van EL&I en aan Marti Rijken, werkzaam bij de provincie Gelderland en tijdelijk uitgeleend aan het IPO om de nieuwe monitoringsystematiek voor het natuurbeheer te helpen ontwikkelen.

Wilmar Remmelts zegt hierover: 'Als gevolg van het regeerakkoord komt er een nieuwe verdeling van de verantwoordelijkheden met betrekking tot het natuurbeleid. Het Rijk blijft verantwoordelijk en kaderstellend

voor de realisatie van internationale biodiversiteitsdoelen. De provincies zijn juist verantwoordelijk voor de inrichting van het landelijk gebied en het regionale natuurbeleid. Deze scheiding van verantwoordelijkheden heeft gevolgen voor de monitoring van de natuur. EL&I verzorgt de monitoring die voortvloeit uit internationale verplichtingen. Het bepalen van landelijke trends en verspreiding van Habitat- en Vogelrichtlijnsoorten blijft dus noodzakelijk, en zal veruit het belangrijkste meetdoel van het NEM blijven. De provincies dragen verantwoordelijkheid op gebieds niveau, en werken al een paar jaar aan een systeem voor de monitoring van natuurkwaliteit.



Brochures SNL

In de wandeling wordt dit de 'SNL-monitoring' genoemd, naar de subsidieregeling.'

Marti Rijken vertelt dat de provincies inmiddels koortsachtig bezig zijn om deze monitoring van de grond te krijgen. *'Deze monitoring moet gaan voorzien in een, nagenoeg, vlakdekkend beeld van de natuurkwaliteit in het gros van de natuurgebieden in Nederland en in de agrarische natuur. De indeling naar natuurdoeltypen wordt hierbij niet meer gebruikt; in plaats daarvan wordt gewerkt met 17 natuurtypen en daarbinnen 47 beheertypen, zoals 'droge heide' en 'hoog- en laagveenbos'. Daarnaast worden er 5 beheertypen voor agrarisch natuurbeheer onderscheiden. De natuurkwaliteit van een gebied gaat worden afgeleid uit structuur, abiotiek, ruimtelijke relaties en biotiek. De biotische kwaliteit van natuurtypen wordt afgeleid uit het aantal kwaliteitsoorten per beheertype per gebied. Daartoe zal eens in de zes jaar worden gemeten aan (1) flora, (2) broedvogels en (3) een derde soortgroep die afhangt van het beheertype. Bij een voldoende aantal kwaliteitsoorten krijgt de biotische kwaliteit van een beheertype in een gebied het stempel 'goed' mee, en anders 'matig' of 'slecht.'*

Het IPO werkt dus aan een provinciaal monitoringsysteem naast het NEM. Is dat wel efficiënt? Overlappen deze systemen niet te veel met elkaar? Volgens Marti heeft de afstemming tussen beide monitoringsystemen de volle aandacht. *'Sinds dit voorjaar maak ik deel uit van het NEM-kernteam, en neemt de SNL-projectleider van het IPO tijdelijk deel aan de overleggen van de Stuurgroep. Zo houden we goed zicht op de NEM-metingen en kunnen we de gegevensinwinning van SNL daarop afstemmen. Heel concreet gebeurt dat momenteel door samen met het CBS en de Vlinderstichting een methode te ontwikkelen voor de SNL-monitoring van dagvlinders.'* Bij de SNL-monitoring spelen ook terreinbeherende organisaties een grote rol. Het systeem wordt samen met hen ontwikkeld. Zij krijgen het recht om de biotische monitoring zelf uit te (laten) voeren en krijgen daarvoor dan een vergoeding. Dat is ook logisch, omdat zij de basisgegevens ook gebruiken voor de aansturing van hun eigen beheer. Uiteraard begint de SNL monitoring met de vaststelling wat er al aan gegevens is uit het NEM en uit andere bronnen.

Wanneer de afstemming van de gegevensinwinning inhoudelijk goed geregeld is en de decentralisatie is afgerond, komt er een fors werkpakket bij de provincies te liggen. Zijn de provincies daar al klaar voor? Marti denkt het niet: *'De provincies zijn nog niet klaar voor hun nieuwe taken en bevoegdheden, en zullen hun organisatie er op aan moeten passen. Dit geldt zeker ook voor de aansturing van de monitoring. Per provincie zal het veel verschillen of er nu al voldoende capaciteit is om de aansturing van de monitoring aan te kunnen. Deze zomer voeren de provincies ieder voor zich pilots uit om te zien of de ontwikkelde kwaliteitsprotocollen voldoende duidelijk zijn en in de praktijk goed werken. Deze pilots zullen ook meer duidelijkheid scheppen in de provinciale mogelijkheden om de monitoring aan te sturen.'*

De decentralisatie is nog niet afgerond. Voor een aantal onderdelen moeten nog details worden ingevuld over



Marti Rijken

wie wat moet weten en meten. Wilmar: *'We zetten in overleg met de provincies precies op een rij wat er wel of niet voor Natura2000 moet worden gemonitord. Zo gaan wij er van uit dat in de landelijke informatiebehoefte over habitattypen wordt voorzien via de vegetatiekarteringen in de SNL-monitoring. Daarnaast hebben de provincies er juist belang bij dat de monitoring voor Natura2000-beheerplannen goed op orde is. Op dit moment wordt er door Alterra gewerkt aan een analyse of de SNL-monitoring op onderdelen beter kan om de Natura2000 informatiebehoefte optimaal te bedienen.'*

De huidige meetdoelen en meet-programma's van het NEM zijn vooral ingestoken vanuit de internationale verplichtingen op bovenprovinciale schaal. De decentralisatie heeft daar geen invloed op. Het is nu de kunst om NEM en SNL zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Wilmar en Marti vinden beiden dat niet alleen zoveel mogelijk NEM-gegevens maar ook NEM-vrijwilligers moeten worden gebruikt om de SNL-monitoring

betaalbaar te houden. Hoe dat praktisch vorm te geven wordt nog onderzocht. *Leo Soldaat*

**) Noot redactie: Bij het ter perse gaan van dit nummer hebben provincies en rijk het Onderhandelings-accorder decentralisatie natuur afgesloten. De komende maanden wordt duidelijk wat dit voor het NEM gaat betekenen.*

NEM-meetdoel: Rode Lijststatus van typische soorten

De Habitatrichtlijn verplicht lidstaten om eens in de zes jaar te rapporteren over de kwaliteit van de habitattypen. Die kwaliteit wordt onder meer beoordeeld op basis van typische soorten die voor elk habitattype geselecteerd zijn. Nederland heeft 634 typische soorten aangemeld bij de EU. Vooral planten, maar ook soorten uit nog 20 andere soortgroepen, zoals sprinkhanen, kokerjuffers en platwormen. Wat moeten we van deze soorten weten? En kunnen we dat meten in het NEM?

De informatiebehoefte voor typische soorten wordt door de EU niet strak omschreven. Globaal gaat het er om of een soort in de lidstaat aanwezig is en wat de staat van instandhouding is. En dat hoeft niet eens voor iedere geselecteerde typische soort bepaald te worden. De richtlijn voor de HR-monitoring zegt: *'Assessments based on presence / absence of a number of species out of a defined species group of typical species may be sufficient.'* Dat geeft de nodige ruimte voor het vormgeven van de monitoring. In Nederland is dit vertaald in het vaststellen van de Rode Lijststatus van typische soorten. Dat sluit dicht aan bij de bedoeling van de Habitatrichtlijn, namelijk dat de typische soorten niet mogen uitsterven. Verschuift de gemiddelde RL-status van de typische soorten in de richting van 'verdwenen uit Nederland', dan gaat de kwaliteit van het betreffende habitattype achteruit.

Van ongeveer één op de zes typische soorten worden de landelijke aantallen of de verspreiding gevolgd in het NEM. In veel gevallen is die informatie voldoende om de



Adriaan Gmeiling Meyling

Typische soort van de habitattypen: Aardbeivlinder

RL-status te kunnen bepalen. Voor de overige soorten wordt momenteel gekeken welke informatie buiten het NEM aanwezig is, of zondig eenvoudig ingewonnen kan worden. Het gaat met name om soorten uit de zoute wateren, veel ongewervelden en vooral planten. Stichting FLORON test dit jaar een nieuwe methode voor het volgen van typische plantensoorten (zie elders in deze nieuwsbrief). Stichting EIS-Nederland bekijkt of haften, kokerjuffers, sprinkhanen/krekels, steenvliegen en platwormen gevolgd kunnen worden. Stichting ANEMOON onderzoekt de mogelijkheden voor weekdieren. De BLWG ten slotte onderzoekt welke typische korstmossen in het bestaande meetprogramma kunnen worden opgenomen. Voor mossen en een aantal typische soorten van zoute wateren lopen dergelijke verkenningen nog niet.

Afhankelijk van de uitkomsten beslist het NEM-kern-team welke soorten aan de contractsoorten worden toegevoegd. Vanwege het globale karakter van het meetdoel en de lage actualisatiefrequentie (eens in de zes jaar) kan dit waarschijnlijk tegen geringe kosten. De uitbreiding zal sowieso vanuit het bestaande NEM-budget betaald moeten worden, zodat dure soorten niet meegenomen kunnen worden. De genoemde EU-richtlijn geeft daartoe de ruimte: *'It should be possible to detect typical species by non-destructive and inexpensive means.'*

Leo Soldaat & Onno Knol



Rugstreeppad

Tom v.d. Meij

Met trefkansmodellen meer kans op goede trends

Al in enkele eerdere NEM-Nieuwsbrieven is verteld dat nieuwe statistische methoden worden ingezet bij de NEM-meetnetten om met veranderende trefkansen van soorten rekening te houden. Trefkansen worden bijvoorbeeld lager als de begroeiing dichter wordt, de omgeving lawaaiiger of als waarnemers vluchtiger inventariseren. Ze worden hoger als bijvoorbeeld een diersoort minder schuw wordt of waarnemers steeds beter. Als dergelijke trefkansveranderingen optreden dan kloppen de berekende trends in verspreiding of populatie-aantallen niet meer. Om dat op te lossen kunnen modellen worden toegepast die rekening houden met trefkansen. De trefkans wordt daarbij afgeleid uit herhaalde metingen op dezelfde plek in het seizoen. Bij gegevens over de aan- en afwezigheid van soorten op meetlocaties worden occupancy-modellen gebruikt en de trefkans daarbij is de kans om minstens één exemplaar van een soort waar te nemen als deze op een meetlocatie voorkomt. Bij aantalsgegevens worden binomial mixture modellen gebruikt en de trefkans is dan de kans om een individu van een soort waar te nemen. Voor beide type modellen worden zogenaamde Bayesiaanse analyses toegepast. Omdat deze berekeningen al gauw te zwaar zijn voor een gewone computer, worden de meeste berekeningen uitgevoerd op de LISA supercomputer, in een samenwerkingsverband tussen het CBS en de Universiteit van Amsterdam.

De toepassing is nog in een proeffase, dat wil zeggen dat de trendcijfers uit NEM-meetnetten nog niet routinematig al worden gecorrigeerd voor trefkansen. De modellen zijn inmiddels getest op gegevens van konijnen, reptielen, weide-vogels, libellen en dagvlinders. Een onverwachte ontwikkeling is dat bij deze modellen ook niet-gestandaardiseerde verspreidingsgegevens nuttig gebruikt kunnen worden. Zulke 'opportunistische' gegevens zijn meestal lastig te analyseren vanwege de grote variatie in meetmethoden en waarnemingsintensiteit. Die variatie leidt tot andere trefkansen van een soort, maar voor trefkansen is nu juist weer te corrigeren. Dit idee – standaardisatie achteraf via een occupancy-model – is toegepast bij libellen. De trends op basis van niet-gestandaardiseerde verspreidingsgegevens van de laatste 10 jaar lijken inderdaad sterk op die op basis van gegevens van het libellenmeetnet. Hierdoor aangemoedigd zijn met dergelijke gegevens voor de nieuwe Rode Lijst libellen veel langere tijdreeksen geanalyseerd. De trendresultaten komen goed overeen met inzichten van libellenexperts en met alternatieve berekeningen.

Dit houdt in dat voor soortgroepen waarvan alleen opportunistische gegevens worden verzameld er nu een mogelijkheid is om betrouwbare trends in verspreiding te bepalen. Daarvoor heb je dus niet langer per se een meetnet met een strak gestandaardiseerde veldmethode nodig. Let wel, dat geldt alleen voor verspreiding; voor trends in populatie-aantallen gaat deze vlieger niet op, want deze vergen gestandaardiseerde metingen, zoals de NEM-meetnetten. Een tweede ontwikkeling is dat we bij sommige nieuwe NEM-meetprogramma's kunnen gaan denken aan minder



Noordse witsnuitlibel

strak gestandaardiseerde meetmethoden dan tot nu toe gangbaar in het NEM. Zie als voorbeeld het artikel over 'Het nieuwe strepen' in deze nieuwsbrief.

Arco van Strien

Literatuur

A.J. van Strien, T. Termaat, D. Groenendijk, V. Mensing & M. Kéry (2010). Site-occupancy models may offer new opportunities for dragonfly monitoring based in dialy species lists. *Basic and Applied Ecology*.

Verspreiding plantensoorten: het nieuwe strepen

In 2011 doet FLORON in samenwerking met het CBS een onderzoek naar een nieuwe manier om verspreidings- en trendgegevens te verzamelen op het niveau van km-hokken. Aanleiding hiervoor is de behoefte aan landelijke verspreidingsgegevens van typische soorten van de habitattypen van de Europese habitatrichtlijn. FLORON neemt met deze nieuwe manier van gegevensinzameling een voorschot op de nieuwe analysemogelijkheden met behulp van trefkansmodellen (zie het artikel over trefkansmodellen in deze nieuwsbrief).

Floristen zijn van oudsher vertrouwd met het 'strepen' van soorten. Dit strepen houdt in dat op een voorbedrukte soortenlijst (de 'streeplijst') wordt aangestreept welke soorten in een bepaald gebied of kilometerhok voorkomen. Het gaat dus om een licht gestandaardiseerde manier van inventariseren, een strak monitoringprotocol met herhaalde opnamen zoals bij andere meetnetten is voorgeschreven is er niet. Hierdoor zijn trends moeilijk en pas na lange tijd te bepalen. De nieuwe trefkansmodellen kunnen hier soelaas bieden, terwijl daarvoor slechts een beperkte aanpassing van de werkwijze nodig is. Door 2 of 3 waarnemers onafhankelijk van elkaar hetzelfde gebied in hetzelfde veldseizoen te laten inventariseren kan informatie

verkregen worden over de trefkans van soorten. De trefkans wordt op zijn beurt weer gebruikt bij trendberekeningen.

Met de aangepaste werkwijze wordt dit jaar geëxperimenteerd. Bij Floron spreekt men daarom over 'het nieuwe strepen.' De 'strepers' krijgen minder strakke regels opgelegd dan bij een monitoringprogramma. Er is dus geen uitgebreide handleiding, maar een eenvoudig protocol op internet.

Als proef wordt in 2011 begonnen met enkele kilometerhokken in droge heide en stuifzanden. De tellers zijn niet vrij in de keuze van kilometerhokken. Op de website staat een kaartje met 100 voor-geselecteerde hokken. Hieruit mogen de waarnemers een keuze maken. Het is de bedoeling om in 2011 te testen of deze methode in praktijk werkt en of er ook voor volgende jaren voldoende animo voor bestaat.

Lodewijk van Duuren, Wout van der Slikke & Baudewijn Odé

Literatuur

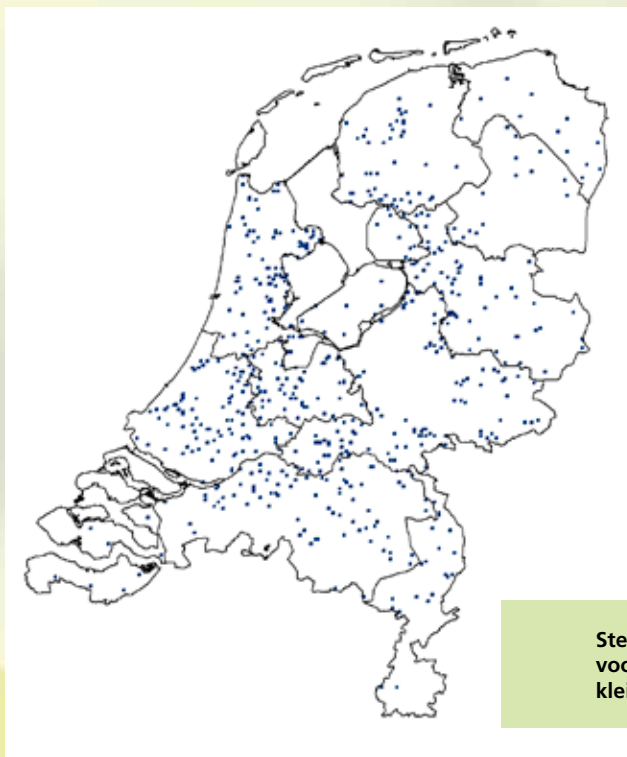
Floron (2009) Het nieuwe strepen 2011.

<http://www.floron.nl/Meedoen/Hetnieuwestrepentabid/164/Default.aspx>

Meetnet beek- en poldervissen van start, tel mee!

De afgelopen tijd hebben RAVON en het CBS gewerkt aan de ontwikkeling van een meetnet voor beekvissen (beekprik en rivierprik, rivierdonderpad en beekdonderpad) en poldervissen (bittervoorn, kleine modderkruiper en grote modderkruiper), soorten die vermeld worden op Bijlage II van de Habitatrichtlijn. Inmiddels zijn de eerste vrijwilligers, gewapend met een schepnet en voorzien van lieslaarzen, er op uit getrokken. Met dit nieuwe meetnet worden de landelijke populaties van deze soorten gevolgd door veranderingen in het aantal bezette kilometerhokken te monitoren. Deze aanpak is nodig omdat voor directe aantalsmonitoring geen efficiënte veldmethode voorhanden is. Er zijn echter goede redenen om aan te nemen dat veranderingen in het aantal bezette km-hokken een goede indicator zijn voor veranderingen in de populatieomvang.

Maar welke kilometerhokken moet je nu inventariseren? Allemaal? Dat zijn er in Nederland meer dan 37.000. Onmogelijk natuurlijk, hoe enthousiast de viswaarnemers ook zijn. Allereerst vallen er heel veel kilometerhokken af doordat ze niet te bemonsteren zijn door vrijwilligers. Bijvoorbeeld de kilometerhokken die volledig in het IJsselmeer of andere grote wateren liggen. Toch blijven er dan nog meer dan 30.000 kilometerhokken over; nog steeds te veel om allemaal te bemonsteren en een trend over een klein aantal jaren te bepalen. Gelukkig is het lang niet altijd nodig om van



Steekproef km-hokken voor bittervoorn en kleine modderkruiper

elk kilometerhok te weten of de soort er voorkomt. Een steekproef met een selectie van te bemonsteren hokken is vaak voldoende om uitspraken te kunnen doen over landelijke veranderingen.

Bij de beekprik, de rivierprik en de beekdonderpad is het uitzoeken van de te bezoeken kilometerhokken eenvoudig. De verspreiding van deze soorten is zeer beperkt en goed bekend. Deze hokken kunnen in het meetnet allemaal om de paar jaar onderzocht worden. Zo eenvoudig is het echter niet voor de andere vissoorten. De bittervoorn en de kleine modderkruiper hebben beiden een groot verspreidingsgebied in Nederland. Op 10*10 km-hokniveau is de verspreiding van deze soorten echter goed bekend, waardoor een slimme keuze uit de kilometerhokken gemaakt kan worden. Op basis van de reeds bekende verspreidingsgegevens is voor zowel de bittervoorn als de kleine modderkruiper een kanskaart gemaakt. Daarbij is voor ieder km-hok de kans op het voorkomen van de soorten berekend. Het CBS gebruikt de kanskaart bij het trekken van een steekproef (zie figuur), de hokken met een hogere kans op voorkomen van de soorten hebben een grotere kans getrokken te worden. Dat is statistisch efficiënter en zo-doende hoeven vrijwilligers maar weinig saaie hokken

te onderzoeken, waar de soorten waarschijnlijk afwezig zijn. De omvang van de steekproef is 600 km-hokken, het aantal dat RAVON verwacht met vrijwilligers in 3 jaar te kunnen bemonsteren.

De rivierdonderpad en de grote modderkruiper hebben eveneens een groot verspreidingsgebied, maar de verspreiding over Nederland is nog niet goed in kaart gebracht. Het verspreidingsonderzoek voor deze soorten wordt daarom in 2011 en 2012 voortgezet. Het plan is om de informatie uit dit onderzoek in een later stadium te gebruiken om ook voor deze soorten een kanskaart te maken en een steekproef van hokken te trekken.

Wilt u een bijdrage leveren? Kijk dan eens op de website van RAVON of er in de buurt nog een kilometerhok vrij is!

Marnix de Zeeuw

Nieuwe opzet kwaliteitsrapportage NEM

De kwaliteit van al het onder het NEM vallende populatie- en verspreidingsonderzoek wordt jaarlijks beoordeeld en van advies voorzien door het CBS.

In de laatste versie van de kwaliteitsrapportage¹⁾ waarin dit wordt gerapporteerd zijn daarbij forse veranderingen doorgevoerd. In de eerste plaats zijn de voorheen gescheiden rapportages over beide typen onderzoek gebundeld in één rapportage. Inhoudelijk is er echter ook veel veranderd.

De kwaliteit van de afzonderlijke meetprogramma's werd tot en met 2009 samengevat in een beoordelingsstelsel, waaronder zowel de kwaliteit van de gegevensinwinning en de eindcijfers als het naleven van de contracten door PGO's vielen. Aan de hand van deze beoordelingen zijn de afgelopen jaren grote verbeteringen aangebracht in de kwaliteit van de meetnetten. In tien jaar tijd is de gemiddelde kwaliteit van de meetprogramma's vrijwel verdubbeld en in 2009 hadden vrijwel alle meetprogramma's de maximale kwaliteit bereikt. Omdat daarmee de sturing vanuit het beoordelingsstelsel wegviel en omdat inmiddels de meetdoelen van het NEM herzien waren, is besloten het beoordelingsstelsel te laten vervallen en uit de rapportage te halen. De nieuwe kwaliteitsrapportage beperkt zich nu tot de hoofdlijnen die voor de landelijke aansturing van belang zijn. Dat houdt in dat voor elke soort waarover in het kader van de meetdoelen gerapporteerd dient te worden, gekeken wordt of voor die soort betrouwbare trend- en/of verspreidingsgegevens beschikbaar zijn; landelijk, maar zonnig ook op een lager schaalniveau, bijvoorbeeld per Natura2000-gebied. Dat de kwaliteit over het algemeen goed is blijkt daaruit dat in het NEM voor het grootste deel van de betreffende soorten onderzoek plaatsvindt en dat voor circa 90% van de 'contractsoorten' het oordeel 'goed' van toepassing is.

Uiteraard is dit oordeel nog steeds afhankelijk van de omvang en kwaliteit van het onderliggende veldwerk, de gegevensverwerking en de toegepaste analysemethoden. De details daarvan komen tijdens bijeenkomsten van begeleidingscommissies uiteraard nog steeds aan de orde en er wordt gewerkt aan een meer gestructureerde toetsing dan voorheen, zodat sturing op uitvoeringsniveau ook gewaarborgd is. Het CBS denkt bovendien na over een nieuwe methode om de overall-kwaliteit van meetprogramma's te beoordelen.

Op basis van de ervaringen met de nieuwe kwaliteitsrapportage zal de opzet en inhoud verder aangepast en aangescherpt worden. Eén verandering die nog moet ingaan is dat de kwaliteitsrapportage vanaf 2012 niet meer zal worden gedrukt, maar alleen nog digitaal zal verschijnen. In combinatie daarmee willen we toe naar e-mail attentering, met een link naar de internetpagina waar het rapport gedownload kan worden. Indien u die attentering wilt ontvangen, kunt u uw e-mail adres aan de redactie van de nieuwsbrief doorgeven. Ook suggesties voor de kwaliteitsrapportage en nieuwsbrief kunt u via dit adres doorgeven.

Tom van der Meij

1) Meetprogramma's voor flora en fauna in 2010 (2011). Kwaliteitsrapportage NEM. CBS, Den Haag/Heerlen



Evaluatieonderzoek Natuurstatistieken CBS

In de periode 2004/2005 is afgesproken dat de Ministeries van LNV en EZ, met ingang van 1 januari 2006, voor onbepaalde tijd de werkzaamheden aan de Natuurstatistieken van het CBS zullen financieren.

De directie Natuur Landschap en Platteland (NLP) van het ministerie van LNV functioneert sindsdien als opdrachtgever richting het CBS. Als opdrachtnemer dient het CBS jaarlijks een werkplan en offerte op te stellen en verslag te doen van de werkzaamheden.

Bij aanvang van deze financieringsconstructie is tevens afgesproken dat er na 5 jaar een inhoudelijke en organisatorische evaluatie zou worden uitgevoerd in opdracht van NLP. NLP heeft de Auditdienst EL&I onlangs gevraagd deze evaluatie uit te voeren om zo een onafhankelijk intern oordeel te krijgen over de werkzaamheden aan de Natuurstatistieken door het CBS. Hierbij heeft NLP aangegeven dat zij met name een focus wil op het samenspel tussen NLP en het CBS. Ondergetenden voeren namens de Auditdienst EL&I deze evaluatie uit. Om antwoord te vinden op de onderzoeksvraag maken wij gebruik van documentenanalyse en interviews met betrokken partijen. Inmiddels zijn we flink opgeschoten met het onderzoek en we verwachten de uitkomsten medio oktober te presenteren aan NLP. Het enthousiasme van de betrokkenen bij het onderzoek heeft zeker bijgedragen aan een vlot verloop ervan. Tijdens de uitvoering van het onderzoek is ons opgevallen

hoe groot de inzet en betrokkenheid bij de monitoring van het natuurbeleid in Nederland is. Dat vinden we zeker, los van het onderzoek, een compliment waard.

Kristine Schoots; Onno Brouwer; Auditdienst EL&I



Fotograaf: Tom van der Meij

Voorjaarszonnebloem

Colofon

De nieuwsbrief NEM is een uitgave van het Netwerk Ecologische Monitoring. Daarin werken samen het Ministerie van Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I), Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M), Rijkswaterstaat, Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de Provincies.

Het NEM omvat meetprogramma's voor vele soortgroepen. De soortgroepen en de organisaties die deze metingen coördineren zijn:

ZV: vleermuizen en zoogdieren,

SOVON: broedvogels, weidevogels, watervogels, slaappleaatsen & nestkaarten

RAVON: reptielen, amfibieën en vissen

De Vlinderstichting: vlinders en libellen

FLORON & provincies: planten

EIS: kevers

Anemoon: weekdieren

BLWG: korstmossen en mossen

NMV: paddenstoelen

Redactie:

Kernteam NEM bestaande uit:

Wilmar Rimmelts (LNV; W.J.Rimmelts@MinLNV.nl)

Gerrit Vossebelt (RIZA; Gerrit.vossebelt@RWS.nl)

Leo Soldaat (CBS; LSLT@CBS.nl)

Marti Rijken (Gelderland; mrjijken@gelderland.nl)

Meinte Engelmoer (M.Engelmoer@Fryslan.nl)

Onno Knol (Onno.Knol@PBL.nl)

Eindredactie:

Tom van der Meij (TMEY@CBS.nl)

Reacties naar:

Tom van der Meij (B4060)

CBS (BSV) *Natuurstatistieken*

Postbus 24500,

2490 HA Den Haag

tel: 070 - 337 42 12

e-mail: TMEY@CBS.nl

Vormgeving: Uitgeverij RIVM

Website: www.Netwerkecologischemonitoring.nl